

Ogräsmaskrosor – en väg in i myllret

I fjol ägnade vi ett mycket uppskattat häfte åt maskrosor. Ogräsmaskrosorna kom då lite i skymundan men det tar vi nu igen med råge! Våga språnget ut i en av de sista vita fläckarna på Floras karta! Hans Rydberg är vår guide.

TEXT & FOTO: HANS RYDBERG

Ogräsmaskrosorna är en av våra mest missaktade växtgrupper. Kanhända beror det på att de med glans överlever alla våra försök att utrota dem från gräsmattor och rabatter. I stället för att låta sig utrotas, tränger de sig på och brer ut sig, inte bara i gräsmattor och grusgångar utan till och med i blomkrukor och balkonglådor. De utgör ett hot mot vår välvärdade och artificiella tillvaro. Bland botanister utgör de en klump av arter som brukar utelämnas i de flesta bestämningsnycklar och florarapporter. Med vår ökade kunskap om floran börjar intresset för ogräsmaskrosorna emellertid att vakna. Denna artikel är tänkt att öppna våra ögon för denna mycket stora och samtidigt olidligt spännande växtgrupp. Nomenklaturen som används i denna uppsats är för de vetenskapliga namnen Lundevall & Øllgaard (1999) och för de svenska namnen Rydberg (1999).

Ogräsmaskrosorna har sannolikt sitt ursprung i en enda art eller i ett mindre komplex av några få variabla, korsbefruktande arter. Gencentrum

för släktet torde ha legat i Centralasien. Hur dessa ”urmaskrosor” sedan tappade förmågan till korsbefruktning och långsamt övergick i ett kollektiv av genetiskt frysta populationer vet vi inte med klarhet. Processen måste ha skett stegvis. Det finns än idag enstaka arter, främst på kontinenten, som kan föröka sig sexuellt. De äldsta kända beläggen av maskrosor är frön som påvisats i en lagerserie i Sydtykland och som åldersbestämts till att vara 10,1 miljoner år gamla (C.-F. Lundevall i brev). Maskrosorna kan naturligtvis vara ännu äldre – hur mycket kan vi inte säga med visshet.

Frågan om huruvida nya arter uppstår även i nutiden har ännu inte getts något entydigt svar. Genom röntgenbestrålning i laboratoriet kan dock helt nya och livsdugliga apomikter framställas (von Hofsten 1961), vilket antyder att naturliga mutationer då och då skulle kunna ge upphov till nya arter. I korsningsförsök har visats att vissa kromosomavvikande former kan bli fertila (Sørensen 1958) och således vara en möjlig orsak till att nya arter eventuellt uppstår. Förkomsten av endemiska arter, t.ex. på Öland och Gotland, skulle kunna tala för teorin att arter där uppstått efter istiden. Men hur vet vi att de är endemer? Stora områden, särskilt i gamla Sovjetunionen, är ännu utforskade och nämnda arter kan mycket väl ha sina kärnområden på denna kontinent. Vissa tidigare okända arter har

i nutiden fått en omfattande spridning. Ett exempel är uddmaskrosen *Taraxacum tumentilobum* som i stora delar av landet är en av de allra vanligaste maskrosorna. Den beskrevs först 1938 och bara ett fåtal äldre fynd finns av arten. Den är mycket karaktäristisk och kan knappast ha undgått upptäckt av de tidigare taraxakologerna.

Figur 1. Sörmlandsmaskrosen *Taraxacum deltoideum* är en art med liten geografisk utbredning. Nästan alla förekomster finns i Sörmland där den i vissa trakter är mycket vanlig. Lägg märke till de smala, rakt nedåtriktade yttre holkfjällen och de typiska bladen som är deltoida, otandade och försedda med mörkfärgade interlobier. Torö, Sörmland 19 maj 1998.

Det är därför möjligt att uddmaskrosen kan vara en i sen tid uppkommen art med en ovanligt god anpassningsförmåga, som resulterat i en explosionsartad spridning. En annan tanke är att arten tidigare varit sällsynt och att förändringar i miljön under senare hälften av 1900-talet varit gynnsam för artens spridning. En tredje och kanske mer tilltalande teori är att arten i sen tid kommit in i landet från ett område där mycket få undersökningar av maskrosfloran gjorts. Man kan emellertid inte bortse ifrån att arter förbises. När de blir beskrivna kommer de också att eftersökas och samlas. Naturligtvis rapporteras då allt fler lokaler för arten och det kan till slut visa sig att den är ganska vanlig.

Ogräsmaskrosorna – en otyplig sektion

Ogräsmaskrosornas vetenskapliga namn har skiftat under åren. Uppfattad som en variabel sexuell art gick den först under namnet *Taraxacum officinale* Weber ex F. H. Wigg. Efter upptäckten att maskrosorna var apomiktiska fick gruppen sektionsnamnet *Vulgaria* Dahlst. (1918). Namnet *Vulgaria* använde Dahlstedt även i sina tidigare uppsatser, t.ex. Dahlstedt (1910). Efter utbrytningen av sektionerna *Hamata*, *Borea* och *Celtica* (se nedan), fick sektionen namnet *Ruderalia* (Kirschner & Štěpánek 1987). Det svenska namnet ogräsmaskrosor dök upp sent och användes först av Hultén (1958–60).

Ogräsmaskrosornas sektion är genom sitt myller av arter oerhört tung och otymplig. Sentida taraxakologer har försökt råda bot på detta genom att bryta ut grupper av sinsemellan närstående arter. En sektion, ängsmaskrosor *Hamata*, avsnördes på 1980-talet, framför allt genom sin enkla bladbyggnad, korta och daggiga yttre holkfjäll samt bladnerver strimmiga i rött och grönt (Øllgaard 1983). Några i huvudsak apollina (producerar inget pollen) arter med kala blad och uppräta yttre holkfjäll har förts till sektionen kärrmaskrosor *Celtica* (Richards 1985). Redan 1934 fanns i ett alltjämt opublicerat manuskript av H. Dahlstedt (1934) ett förslag att urskilja en nordlig grupp småblommiga maskrosor med små, taggiga frukter till en egen sektion, *Septentrionalia*. Denna döptes senare av Carl Ingemar Sahlin om till *Borea*, nordmaskrosor. Gemensamt för arterna i denna sektion är främst avsaknaden av pollen, tunna och smala, litet spretiga yttre holkfjäll samt mörkt gröna, relativt smala blad med vasst tillspetsade sidoflikar. I Sverige räknar sektionen drygt trettio beskrivna arter. *Borea*-sektionen har översiktligt behandlats av Richards (1985), men har ännu inte undergått någon monografisk bearbetning.

Trots att ett fyrtiotal arter (i vårt land) lämnat gruppen ogräsmaskrosor är sektionen fortfarande alltför stor. Och nya arter beskrivs ideligen! Det blir också allt svårare att knoppa av nya sektioner, vilket beror på svårigheten att hitta artgrupper med egenskaper som vittnar om inbördes släktskap. Man kan givetvis skapa artificiella sektioner som bygger på en enda karaktär, t.ex. färgen hos bladskaftet. Det är dock olyckligt med en blandad sektionsindelning, där vissa sektioner är bildade på grund av arters släktskap medan andra grupperar obesläktade arter. Även om DNA-tekniken på sikt kommer att öka våra kunskaper om arters släktskap är det mest sannolika att vi även i fortsättningen får leva med en mycket stor artgrupp, där huvuddelen av våra ogräsmaskrosor kommer att höra hemma. I Norden och Baltikum består för närvarande sekt. *Ruderalia* av 523 giltigt beskrivna arter (Lundevall & Øllgaard 1999). Till dessa kommer ett

hundratal obeskrivna arter om vilka vi idag inte har full kännedom. I väntan på att bli accepterade som självständiga arter lever de under arbetsnamn. Genom odling lär vi känna dem som arter och vilka karaktäristika de har. Några sådana idag obeskrivna arter kan dock visa sig bara vara extremformer av redan kända arter. Processen att identifiera och beskriva nya arter tar tid, vilket beror på att det är så få botanister idag som ägnar sig åt maskrosor på denna nivå.

Utforskningen av ogräsmaskrosorna

Maskrosornas apogami, dvs. förmåga att sätta frö utan befruktning, påvisades och beskrevs redan kring sekelskiftet (Ostenfeld 1899, Raunkiær 1903, Murbeck 1904). Variationen hos ogräsmaskrosorna hade redan tidigare varit föremål för studier och en av föregångarna inom den nordiska taraxakologin, Hugo Dahlstedt, började redan i början av 1890-talet odla *Taraxacum*-former, vilka först 10–15 år senare beskrevs som arter (Dahlstedt 1905). I sina följande uppsatser (Dahlstedt 1906, 1910, 1911a, b, 1912) beskrev han åtskilliga av våra vanliga ogräsmaskrosor. Parallellt med Dahlstedt verkade också en finländare, Harald Lindberg. Lindberg och Dahlstedt var mycket goda vänner och samarbetet mellan dem fungerade väl. Lindberg beskrev flera av våra allra vanligaste ogräsmaskrosor och hans tidiga uppsatser (Lindberg 1907, 1908a, b, 1909) är viktiga dokument. Andra vanliga arter, t.ex. hjärtmaskrosen *T. cordatum*, beskrevs i en artikel om Ålands maskrosor (Palmgren 1910). Gunnar Marklund, även han finländare, gav i tre arbeten (Marklund 1926, 1938, 1940) diagnoser för åtskilliga arter. Flera av dessa är i vårt land vanliga och vitt spridda. En av våra främsta maskroskännare, Gustaf Haglund, har genom åtskilliga artiklar (Haglund 1934, 1935, 1936, 1943 m.fl.) kompletterat kunskapen om våra ogräsmaskrosor genom att ge oss beskrivningar med fotografier av typexemplar för åtskilliga arter. Haglund har genom talrika resor och insamlingar från hela Sverige dessutom gett oss omfattande kunskaper om maskrosornas utbredning. Inte helt oväntat uppvisar de olika arterna

stora skillnader i frekvens och utbredningsmönster. Vissa arter är vanliga och spridda över hela kontinenter, medan andra är ovanliga eller kan ha en mycket lokal utbredning (t.ex. sörmlandsmaskros, figur 1).

Det har alltså gjorts en hel del undersökningar av maskrosfloran i Sverige. Men det återstår ännu stora vita fläckar, speciellt norrut, där våra kunskaper är ytterligt fragmentariska. Områden där maskrosfloran studerats mer ingående är Blekinge (Holmgren 1942), Göteborg och Bohuslän (Borgvall & Haglund 1957, Borgvall 1959), Öland (Dahlstedt 1925, Saarsoo & Haglund 1963), Östergötland – Omberg (Saarsoo 1946), Sörmland (Rydberg & Wanntorp 2001), Gotland (Lange 1911), Gävletrakten (Ahlner 1932), Värmland (Haglund 1952) och Jämtland (Lange 1938). Undersökningarna visar att maskrosfloran varierar rätt mycket från landskap till landskap. Arter som är vanliga i ett område kan vara ovanliga i ett annat. För att lära känna och få fälterfarenhet av de svenska arterna krävs därför att man gör exkursioner i olika delar av landet.

Det mesta arbetet inom maskrossystematiken har gått ut på att beskriva arter. Detta arbete pågår fortfarande. Att konstruera en bestämningsnyckel för *Ruderalia*-gruppen är besvärligt eftersom arter sällan kan bestämmas på en eller ett par karaktärer utan oftast på en kombination av egenskaper. Modifikationerna är dessutom talrika, vilket medför stora inomartsvariationer. Dessutom finns det ännu många obeskrivna arter, av vilka några är allmänna i vissa delar av Sverige. Detta innebär att tiden för att tillverka en fullständig och användbar bestämningsnyckel för *Ruderalia* ännu inte är riktigt mogen. Däremot är det viktigt att påbörja arbetet med att ta fram träffsäkra beskrivningar av de svenska arterna. Britterna har lyckats med detta (Dudman & Richards 1997) och ambitionen bör vara att vi även i Sverige, som tillsammans med Finland varit banbrytande inom maskrosforskningen, får en modern sammanställning av landets maskrosor i text och bild.

Maskrosornas byggnad

Ogräsmaskrosorna hör till familjen Asteraceae, korgblommiga. Liksom andra maskrosor utmärker de sig genom talrika, ofta starkt reducerade blommor i en korg, vilken i knoppstadiet är omgiven av två kransar holkfjäll. Korgen sitter ensam i toppen av en ihålig, bladlös stjälk, vilken vid basen är omgiven av rosettblad. Maskrosorna är fleråriga och kan i gynnsamma fall blomma redan första året. För varje år byggs näringskapitalet upp i den kraftiga pålroten, vilket normalt medför att plantan med stigande ålder blir större, bladrikare och får fler korgar.

Maskrosknoppen är en cylindrisk-oval, ibland nästan kulformig bildning, vilken består av den utvecklade korgen med alla sina blomanlag, omgiven av en mot korgen tätt slutande krans av inre holkfjäll. Strax utanför denna sitter de yttre holkfjällen. Dessa kan vara snett uppåtriktade, men är i regel vågrätt utstående, bågformigt nedböjda eller rakt nedåtriktade. Holkfjällens riktning har en mycket stor betydelse för att skilja olika arter åt. Exempelvis är de yttre holkfjällen hos skägmaskros *T. involucratum* något uppåtböjda, hos vingmaskros *T. alatum* och hjulmaskros *T. tenebricans* rakt utstående, hos vallmaskros *T. retroflexum* och klockmaskros *T. bifforme* istället kraftigt nedböjda-nedåtriktade. Hos trollmaskrosen *T. obliquilobum* är de yttre holkfjällen smala och snurrade som lockarna på ett troll, hos vridmaskrosen *T. aequilobum* är de yttre holkfjällen oregelbundna och liksom vridna. Lägg också märke till formen! Vissa arter har korta och breda fjäll medan andra har långa och ibland mycket smala sådana. Även färgen har betydelse för artbestämningen. Exempelvis har cyanmaskrosen *T. cyanolepis* mycket vackert blåaktiga holkfjäll. De yttre holkfjällen har ibland en bred och tydlig hinnkant, vilket utmärker arter som t.ex. kantmaskros *T. amplum* och dolkmaskros *T. copidophyllum*. Denna karaktär är vanlig också hos strand- och sandmaskrosorna.

När holken under blommornas tillväxt spricker upp, viker sig de inre holkfjällen utåt. Korgen öppnar sig i sol men drar ihop sig vid mulet väder, särskilt vid regn, eller på kvällen då solen

Figur 2. Sommarblad av en ogräsmaskros. I detta stadium ger bladen inga ledtrådar för artbestämning. Föra, Öland, 12 juli 1986.

sjunker bakom horisonten. Dessa fotometriska rörelser är en rest från maskrosornas tidiga barndom, då insekter hade betydelse för deras pollinering och frösättning.

Korgens blommor är av två typer. Ytterst sitter de tunglika strålblommorna, vilka kan vara platta eller rännformiga. Undertill har de en gråviolett, hos vissa arter rödviolett strimma. Större delen av korgen uppfylls av rörformiga s.k. diskblommor, vilka är samkönade. De fem ståndarsträngarna är sammanväxta till ett rör. Ståndarknapparna öppnar sig inåt och fyller hela röret med pollen. I mitten av röret skjuter så småningom pistillen fram med sitt stift som i spetsen bär två märkesflikar. Dessa samlar på sig pollen under resan upp genom ståndarröret. Nästan alla ogräsmaskrosor har pollen, särskilt som flertalet apollina arter förts till sekt. *Borea*. Vissa arter som sillmaskros *T. privum*, och Kjellmans maskros *T. kjellmanii* uppträder ibland med, ibland utan pollen.

Korgen hos en ogräsmaskros mäter normalt 45–55 mm i bredd. Den varierar dock i storlek såväl inom arten beroende på bl.a. näringstillgång som mellan olika arter. Exempel på arter

med stora korgar är jättemaskros *T. ingens* och levermaskros *T. hepaticum*, där korgarna ibland kan bli 65–75 mm breda. Korgarna hos en del arter är starkt välvda med snett nedåtriktade strålblommor och långt utskjutande märken. Hos andra maskrosor är korgen mer platt och då skjuter märkena inte ut lika långt. Beroende på antalet diskblommor kan korgarna vara gles- eller tätblommiga. Efter blomningen viker korgen ihop sig och de inre holkfjällen sluter sig kring de halvmogna fröna. Blomdisken växer samtidigt till och holken antar en konisk profil. När frukterna mognat, böjer sig de inre holkfjällen åter utåt, och den välkända maskrosbollen är äntligen färdig. Fröna står nu redo att få slussas ut i landskapet.

Ogräsmaskrosornas frukter är i regel 3–4 mm långa. De är grågulä-gråbruna, uppåt bredare, längsfårade och i ovanänden beväpnade med utskott, som antingen är trubbiga eller mer utdraget spetsiga. Mellan frukten och hårpenseln spröt finns ett cylindriskt-koniskt mellanparti, som kallas näbb. Näbbens form och storlek har betydelse för att skilja olika arter åt.

Ogräsmaskros i fullt utvecklat stadium med flera korgar och holkar. En sådan planta innehåller i regel många artkaraktärer och är lämplig att samla in. Visby, Gotland, 21 maj 1980.

Bladen hos ogräsmaskrosorna uppvisar en stor variation, som dels beror på plantans ålder, dels på årstiden. Bladen hos unga plantor är ofta enkelt byggda och inte så flikiga. Detta kännetecknar också den äldre maskrosens först utvecklade vårblad. Närmare blomningen utvecklas de karaktäristiska bladen, på vilka artbeskrivningarna är grundade. Dessa blad innehåller de överlägset bästa artkaraktärerna och är de som skall användas vid identifikationen. När maskrosorna blommat över har de fått sina sommarblad. De är ofta större, ibland nästan som salladsblad, och mindre differentierade. De artspecifika dragen är nästan helt utsuddade och maskrosorna är nu närmast omöjliga att bestämma (figur 2). Likåldriga plantor under bästa blomningstid kan, trots att de utgör samma art, uppvisa stora olikheter i bladform och flikighet. Det beror då på att växtmiljön är olika. Denna kan variera starkt även inom en och samma biotop, varför plantor av samma art som växer intill varandra ändå kan se rätt olika ut (figur 3).

Det typiska maskrosbladet är parflikigt och består av dels en ändflik, dels av 2–7 par sidoflikar. Ändflikens form är mycket viktig för att

skilja arter åt. Den kan exempelvis vara långt och spetsigt utdragen som hos drakmaskrosen *T. stenochistum*, eller vara rundat triangulär-nästan hjärtlik som hos hjärtmaskrosen *T. cordatum*. Ibland har ändflikens en förlängd, tungliknande spets. Den kan då vara kort och snärtlik som hos trådesmaskrosen *T. geminatum* eller lång och smal som hos snipmaskros *T. exacutum* eller klyvmaskros *T. glossocentrum*. Antalet bladflikpar kan variera mycket och utgör en bra artegenskap ifall flikparen är få (1–3 par) eller väldigt många (6–9 par). Bladflikarnas riktning är viktig att notera. Hos vissa arter pekar flikarna nedåt, hos andra är de rakt utstående eller t.o.m. snett uppåtriktade. De kan vara korta och triangulära med kort eller långt utdragen spets, men de kan också vara långa och smala. Kammaskrosen *T. pectinatiforme* har sidoflikar som vidgar sig mot spetsen. Sidoflikarna, särskilt de övre, är ibland helbräddade men oftare är de beväpnade med en eller flera tänder. Dessa är vanliga på bladflikarnas ryggsida men någon enstaka tand uppträder hos vissa maskrosor även på buksidan.

Mellan sidoflikparen finns mellanrum, interlobier, vilka i princip består av bladets mittnerv

med angränsande bladvävnad. Interlobiet är olika brett för olika arter. Hos vissa arter är det tjärfärgat. Denna egenskap förekommer hos två av våra allra vanligaste arter, tjärmaskros *T. fasciatum* och bryggmaskros *T. longisquameum*.

Interlobiet har ofta enstaka trådlika tänder, eller som hos t.ex. uddmaskros *T. tumentilobum* bara en enda kraftigt utbildad tand. Hos några maskrosarter är bladen så uppflikade att det kan vara svårt att se skillnad mellan flikar och interlobietänder.

Bladens hårlighet är viktigt för artbestämningen. Den syns bäst hos yngre blad. Hos de äldre brukar hårligheten finnas kvar på mittnerven. Rikligt håriga arter som t.ex. skägmaskros *T. involucratum* brukar få en grågrön färgton. Bladfärgen har även i andra fall betydelse vid bestämningen. En av våra vanligaste arter, Ekmans maskros *T. ekmanii*, utmärker sig i vegetationen genom sina påfallande ljusst gröna blad! Glöm heller inte att titta på bladformen! Vissa arter har sin största bredd långt upp på bladet, andra arter har blad som är bredast på mitten.

Till de viktigaste artskiljande karaktärerna hör bladskافتet, dess form och färg. Det finns en hel del arter som har smalt vingade skافت, men bara ett fåtal har breda (4–10 mm) vingar på skافتet, exempelvis sköldmaskros *T. patens* och vingmaskros *T. alatum*. I vissa trakter är dessa två dominerande bland de maskrosor som har breda skافت. Bladskافتets färg skall avläsas på undersidan – i sol kan även översidan ta färg! En stor grupp arter har gröna–bleka bladskافت. Den bleka färgen fortsätter i regel längs bladets mittnerv ända fram till bladspetsen. Hos narmmaskrosen *T. piceatum*, en i övrigt blekskافتad art, är bladnerven däremot rödbrun, vilket är avslöjande för en art vars blad kan anta ytterst olika skepnader och därför ofta är svår att identifiera. Flertalet arter har röda–rödviolettera bladskافت. Färgens styrka och nyans varierar rätt mycket mellan olika arter, men också inom en och samma art kan man ibland se en stor variation. Särskilt intressant är det när bladskافتets röda färg fortsätter längs mittnerven ända upp i bladets topp. Hos skuggexemplar kan den röda fär-

gen vara försvagad liksom hos plantor som stått djupt i jord. Hos djuprotade plantor brukar bladskافتen vara närmast kritvita och det är då ofta svårt att veta om det rör sig om en art med normalt röda bladskافت eller inte.

Hur känner man igen en ogräsmaskros?

Det mesta i föregående stycke gäller maskrosor generellt. Men vad utmärker just ogräsmaskrosorna? De flesta känner nog igen dem i sin vanliga skepnad. De är då ofta rätt grova och bladrika. Stjälkarna är tjocka och saftigt slangiga, korgen omkring 4–5 cm bred och så växer de alltid där vi inte vill att de skall vara. Svårare blir det när vi ser ogräsmaskrosor växa sida vid sida med arter ur andra sektioner i artrika, naturliga betesmarker eller på strandängar. På sådana platser blir ogräsmaskrosorna i regel spädare och svårare att identifiera. Omvänt kan sand- och ängsmaskrosor och i synnerhet nordmaskrosor växa på kulturpåverkad mark som gräsmattor, vägkanter etc. Den mycket allmänna Ostenfelds maskros *Taraxacum ostenfeldii*, som är en nordmaskros, växer lika ofta på ren kulturmark.

Det finns inga vattentäta skott mellan ogräsmaskrosorna och andra sektioner utan man får göra en helhetsbedömning. I följande schema listas de kännetecken som är typiska för *Ruderalia*, men kom ihåg att undantag finns på nästan varje punkt.

- Korgar mer än 40 mm vida, sällan ljusst gula
- Märken grågröna och med pollen
- Frukter 3–4 mm, gråbruna–grågula, utan inslag av rött
- Spröt 3–4 gånger fruktens längd
- Yttre holkfjäll rätt grova, utstående–nedböjda, ofta med ut-/uppböjd spets
- Yttre holkfjäll utan knöl på undersidan nära spetsen
- Blad mer eller mindre djupt flikiga
- Växer på ogräsmarker
- Bladytan nästan alltid ofläckad
- Bladnerv jämnt färgade, ej finstrimmiga i rött och grönt

På ruderatmarker i norra Sverige finns en grupp arter som liknar ogräsmaskrosorna. Dessa hör till sektionen norrlandsmaskrosor *Boreigena*, och skiljer sig från *Ruderalia* genom större korgar, mycket svagt färgad undersida hos strålblommorna, stora, håriga blad med brett vingade skaft och nästan hela eller blott svagt flikiga innerblad.

Svenska namn

Många maskrosor har idag svenska namn, hos ogräsmaskrosorna är hittills 154 arter namngivna (Rydberg 1999). De svenska namnen är viktiga då de slår en bro mellan vetenskapssamhället och amatörbiologin, inte minst för att underlätta kommunikationen i samtal mellan forskare, myndigheter, markägare och ideella organisationer. Trots det har det riktats kritik mot att namnge maskrosor. Det har visserligen varit svårt, för att inte säga omöjligt, att ge arterna korta, kärnfulla och samtidigt informativa namn när skillnaden mot närstående arter ofta bygger på en rad olika karaktärer. De svenska namnen pekar ofta på en för arten typisk egenskap, vilket inte behöver betyda att denna inte kan finnas också hos andra arter. I andra fall har namnen gjorts fantasifulla för att väcka positiva associationer, ett förhållande som ofta utnyttjats vid namngivningen av t.ex. svampar. Ekologiska namn som vägmaskros, åkermaskros och vallmaskros har använts sparsamt eftersom ogräsmaskrosor av olika arter ofta växer på likartade växtplatser. Arbetet med att ge arter svenska namn fortsätter. En viss försiktighet råder emellertid i fall där arträtten är omtvistad, t.ex. då arterna kan misstänkas vara kollektiva och behöva delas upp.

Var växer de?

Var hittar man då ogräsmaskrosorna? Överallt, skulle de flesta säga! Detta stämmer inte riktigt, vilket man lätt kan konstatera om man söker dem på de magra moränmarkerna i våra skogsbygder eller vandrar miltals över fattigmyrar. Nej, ogräsmaskrosorna behöver näring! På de väl gödslade betesvallarna visar de sig i en ymnighet

som få andra svenska kärlväxter är mäktiga. Nästan lika intensivt lyser de gula solarna i majvårens gödslade betesmarker, i väg- och åkerrenar eller på skräpmarker i och omkring städer och samhällen. I vissa gräsmattor där jorden är fet och grässvålen luckig kan ogräsmaskrosorna blomma i tusental. Men maskrosorna har ett bredare register än så och växer enstaka eller i mindre grupper snart sagt överallt där det finns näring och ett litet utrymme för ett frö att gro. Därför ser vi dessa växter också i så skiftande miljöer som i ädellövskogar, örtbarrskogar, torrbackar, sandfält, stränder, kalhyggen, brandfält, berghällar och i klippskrevor. De flesta ogräsmaskrosor kan också växa i ögödslade betesmarker, oftast på platser som fått kvävetillskott. De är då ofta lågvuxna och mycket fåtaliga. Genom att bladverket finns nära markytan tål maskrosorna att avbetas och maskinklippas. Bladrossetten får då mycket ljus, vilket ökar fotosyntesen och därigenom energiinnehållet i pålroten. Ogräsmaskrosorna har en obändig växtkraft och kan till och med spränga sig upp genom betonggolv. Ogräsmaskrosorna växer aldrig mörkt och man ser dem därför sällan i slutna skog. I brist på konkurrens kan de emellertid uppträda i mindre gynnsamma miljöer, men plantorna blir då klent utvecklade och ofta omöjliga att artbestämma. Ogräsmaskrosorna har en mycket låg grad av ekologisk differentiering och många arter växer blandade i en till synes likartad miljö. Ett stort maskrosfält kan i södra och mellersta Sverige innehålla 50–60 arter och en väggkant på hundra meter som är gul av maskrosor brukar hålla ungefär 20–30 arter. På vissa lokaler kan tre, fyra arter utgöra hälften eller mer av alla plantor, på andra platser är fördelningen mera jämn.

Hur förökar de sig?

Maskrosorna förökar sig i huvudsak på två sätt, båda vegetativt. Spridning med frön är den vanligaste och mest effektiva. Fröna uppstår utan föregående befruktning. Eftersom fröämnets äggcell bildas utan reduktionsdelning har den samma kromosomuppsättning som alla andra celler hos moderplantan. Fröna bildas sedan

genom en vegetativ process i själva äggkärnan. Fröplantorna är således genetiska kopior av moderplantan och utgör tillsammans med tidigare generationer av vegetativa utklyvningar kloner, som per definition är arter. Själva processen kallas apomixis och uppträder även hos en del andra växtgrupper som hökfibblor, björnbär, majsmörblommor, vissa fingerörter, daggkäpor och hos en del gräs inom släktena *Poa* och *Calamagrostis*. Sexuell förökning förekommer nästan aldrig. En art, fetmaskros *T. obtusilobum*, som finns sällsynt på Saltholmen, en ö utanför Göteborg, är dock fertil och där den växer uppträder en hybridvärm av plantor som samtliga bär drag av såväl fetmaskros som omkringväxande arter (Lundevall 1970). Arten har fruktsamt pollen och är i det närmaste självsteril (Gustafsson 1937). Den är diploid ($2n = 16$) och anses vara mer ursprunglig än flertalet asexuella *Ruderalia*, som är triploida ($2n = 24$).

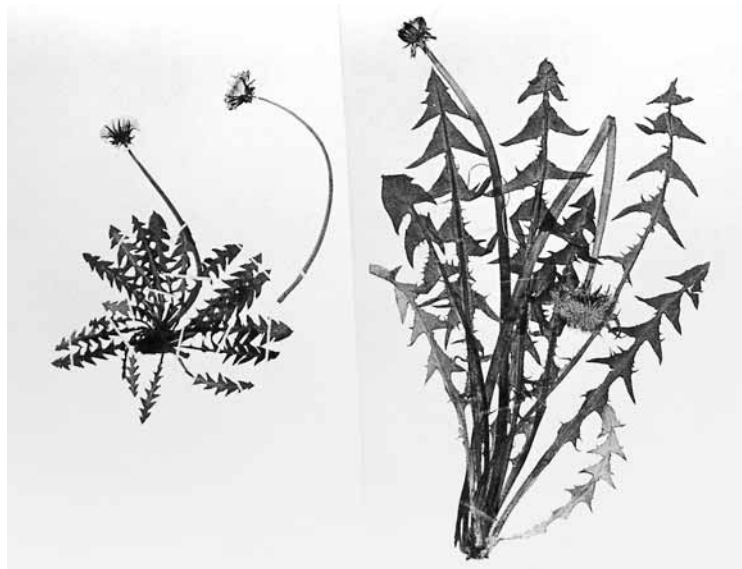
Maskrosorna producerar stora mängder frön. Om en maskrosplanta under en säsong utvecklar tjugo korgar och det i varje korg bildas femtio frön, vilket är ganska normalt, kan en sådan planta teoretiskt ge upphov till tusen nya plantor. Grobarheten hos frukterna är mycket hög, ofta femtio procent. En maskros som blir tjugo

år skulle teoretiskt kunna ge upphov till tio tusen nya plantor! Många frön hamnar dock på fel ställen, andra gror till plantor som dukar under redan det första året, ytterligare många försvinner genom predation, kemisk bekämpning, ogrärensning, markbearbetning etc.

Antalet frön som sopas runt i landskapet är ändå tillräckligt stort för att maskrosorna skall kunna erövra nya positioner. Kombinationen många frön, hög grobarhet och möjligheten till vindspredning kan förklara ogräsmaskrosornas enorma framgång.

Även om flertalet frön sprids med vinden sker även epizooisk spridning, främst med betesdjur. De taggiga fröna sätter sig gärna fast i håren på pälsbärande djur och regnvåta fröpenslar slickar sig lätt fast på kreaturens ben och på våra stövlar när vi färdas genom fröande maskrosbestånd. Maskrosor sprids också vegetativt med rotbitar. När vi gräver och plöjer jorden klyvs rötterna och alla smådelar kan ge upphov till nya plantor. När vi forsar bort jord kommer medföljande rotbitar att sprida maskrosor till den plats dit jorden småningom tippas.

Det påstås allmänt att ogräsmaskrosorna ökat. Inga bestämda mätningar har företagits men man kan anta att de ökat i takt med urbanise-

Figur 3. Variation hos en och samma art, spenslig maskros *Taraxacum angustiquameum*. Exemplet till höger från Kalkbro, Sörmland 15.5. 1990, växte i en skuggig väggkant på kalkrik lera, det till vänster från Södertälje Hamns järnvägsstation 15.5. 1995, intill en solvarm husvägg.

ringen och att kvävespridningen i odlingslandskapet både av handelsgödsel och från atmosfären i form av kväveoxider gynnat maskrosornas framfart.

Varför studera maskrosor?

Varför studera maskrosor? Visst vore det enklare att som tidigare bunta ihop dem till ett kollektiv och lägga krutet på något annat? Vid första tanken känns detta naturligtvis frestande. Samtidigt ökar vår kunskap om naturen och våra medvarer. Genom landskapsfloraprojekten har vi numera fått en så god kunskap om kärlväxterna, åtminstone i södra hälften av landet, att vi får allt svårare att hitta nya utmaningar. Om man nu inte vill lägga ner tid och kraft på t.ex. lavar, svampar eller småkryp utan vill fortsätta inom fanerogambotniken återstår egentligen bara två möjligheter, antingen att söka sig till fjärran länder eller att bli kvar på hemmaplan och hitta nya utmaningar här. Och det är då som de apomiktiska släktena kan vara intressanta att ge sig på! Att lära sig maskrosor är spännande på flera sätt. Dels finns det en grupp icke-*Ruderalia*, som ur naturvårdssynpunkt är intressanta eftersom det här finns en lång rad hävdgynnade, i dagens Sverige starkt utsatta arter av vilka 23 är rödlistade (Gårdenfors 2000). Dels erbjuder *Ruderalia*-sektionen stora utmaningar. Det går lätt att göra nya fantastiska fynd och att hitta för vetenskapen nya arter. Ogräsmaskrosorna finns praktiskt taget överallt och är behändiga att arbeta med. Det går att arbeta på hemmaplan utan dyrbara resor. Flera av dem som börjat med maskrosor påstår dessutom att det är beroendeframkallande, och – som i så många andra fall – ju mer man lär sig, desto mer vill man veta!

Hur bär man sig åt?

Att lära sig maskrosor är inte att lägga sig på mage i gröngräset med flora och lupp och räkna ståndare och pistiller. Sådana försök slutar alltid med *Taraxacum* sp. Nej, här måste man gå litet mer metodiskt tillväga. Det finns som tidigare nämnts inga användbara bestämningsnycklar. Sådana kommer säkert med tiden men än så

länge får vi nöja oss med det som finns. Visserligen är ogräsmaskrosorna framnycklade i den danska fältfloran (Hansen 1981), men urvalet är danskt och nyckeln är svår att använda utan erfarenhet. Kunskapen om ogräsmaskrosorna måste byggas upp från grunden. Först och främst måste man ta reda på vilka arter som är vanliga i hemtrakten eller i det egna exkursionsområdet. Tyvärr vet man inte alltid det. Bara ett fåtal landskap har sådana noggranna redovisningar, senast Sörmland (Rydberg & Wanntorp 2001). Minst ett trettiotal arter kan man dock välja ut direkt eftersom de är vanliga i en stor del av landet (tabell 1). Dessa arter utgör ett startpaket. Lär in det som står skrivet om de här arterna. I tabell 1 framgår i vilka arbeten de är beskrivna. Låna hem tidskrifterna från något vetenskapligt bibliotek, kopiera artiklarna och sätt in dem i en pärm.

Besök sedan något offentligt herbarium (finns i Lund, Göteborg, Stockholm, Uppsala och Umeå), leta fram de trettio arterna ur samlingarna och fotografera några typiska exemplar av varje art. Klistra upp bilderna på papper och sätt in dem i pärmen i anslutning till de avkopierade beskrivningarna. På museet kan man jämföra herbariebelägg mot originalbeskrivningar och stryka under sådant som stämmer väl överens.

När fältsäsongen kommer börjar den verkliga utmaningen. Det gäller då att söka reda på så många som möjligt av de trettio arterna. Samla bara välutvecklade exemplar som stämmer väl överens med noterade kännetecken. Knyt kontakt med mig eller någon annan som är villig att ge tips och goda råd samt hjälpa till med bestämmningar. Håll ögonen på om det anordnas maskrosexkursioner. Att lära sig ogräsmaskrosor kräver kontakt med någon som har längre erfarenhet, eftersom det är nödvändigt att få bestämningsresultaten bekräftade. Därför är det lämpligt att skicka sina belägg för kontroll. När man i sinom tid fått tillbaka maskrosorna, flertalet förhoppningsvis bestämda till art, läggs de första byggen till ett referensherbarium. Studera de återsända beläggen noga och lägg märke till de typiska dragen. Sätt små pilar (i blyerts) på arken

som pekar på detaljer i bladbyggnaden som är typiska för arten. Under kommande fältsäsonger fortsätter man att samla de vanliga arterna, men nu kan man försiktigt utöka sitt register genom att samla arter som i några viktiga avseenden avviker från de trettio man har i listan. Man kan antingen välja arter med någon speciell karaktär, t.ex. arter med bleka bladskافت eller sådana som har rakt utstående yttre holkfjäll. Med åren lär man sig fler och fler arter, referensherbariet blir större och tillsammans med andra likasinnade kan man på några års sikt vara på god väg att bli en maskroskännare och ge viktiga bidrag till utforskningen av vår *Taraxacum*-flora.

Tabell 1. Trettio vanliga ogräsmaskrosor med uppgifter om utbredning och i vilken publikation de beskrivits.

Thirty common species of *Taraxacum* sect. *Ruderalia*.

<i>T. aequilobum</i>	vridmaskros	Sk-Lpl	Dahlstedt 1910
<i>T. alatum</i>	vingmaskros	Sk-Ång	Lindberg 1908a
<i>T. amplum</i>	kantmaskros	Sk-Jmt	Marklund 1940
<i>T. angustisquameum</i>	spenslig maskros	Sk-Lpl	Lindberg 1908a
<i>T. copidophyllum</i>	dolkmaskros	Sk-Lpl	Dahlstedt 1910
<i>T. cordatum</i>	hjärtmaskros	Sk-Lpl	Palmgren 1910
<i>T. croceiflorum</i>	rödstrimmig maskros	Sk-Ång	Dahlstedt 1910
<i>T. ekmanii</i>	Ekmans maskros	Sk-Nb	Dahlstedt 1911a
<i>T. expallidiforme</i>	östmaskros	Sk-Vb	Dahlstedt 1910
<i>T. fasciatum</i>	tjärmaskros	Sk-Lpl	Dahlstedt 1906
<i>T. huelphersianum</i>	Hülphers' maskros	Sk-Ång	Dahlstedt 1935
<i>T. interruptum</i>	våningsmaskros	Små-Lpl	Dahlstedt 1906
<i>T. involucratum</i>	skäggmaskros	Sk-Lpl	Dahlstedt 1910
<i>T. kjellmanii</i>	Kjellmans maskros	Sk-Lpl	Dahlstedt 1906
<i>T. laeticolor</i>	rutermaskros	Sk-Ång	Dahlstedt 1906
<i>T. lingulatum</i>	måsmaskros	Sk-Nb	Marklund 1926
<i>T. longisquameum</i>	bryggmaskros	Sk-Lpl	Lindberg 1908a
<i>T. obliquilobum</i>	trollmaskros	Sk-Lpl	Dahlstedt 1910
<i>T. patens</i>	sköldmaskros	Små-Lpl	Dahlstedt 1906
<i>T. pectinatiforme</i>	kammaskros	Sk-Lpl	Lindberg 1908
<i>T. piceatum</i>	narrmaskros	Sk-Ång	Dahlstedt 1910
<i>T. privum</i>	sillmaskros	Sk-Ång	Dahlstedt 1911b
<i>T. retroflexum</i>	vallmaskros	Sk-Lpl	Lindberg 1909
<i>T. semiglobosum</i>	klotmaskros	Sk-Lpl	Lindberg 1908a
<i>T. stenoglossum</i>	Dahlstedts maskros	Sk-Lpl	Brenner 1907
<i>T. stenochistum</i>	drakmaskros	Sk-Lpl	Dahlstedt 1910
<i>T. sublaeticolor</i>	blackmaskros	Sk-Lpl	Dahlstedt 1925
<i>T. tenebricans</i>	hjulmaskros	Sk-Lpl	Dahlstedt 1906
<i>T. tumentilobum</i>	uddmaskros	Sk-Jmt	Marklund 1938
<i>T. xanthostigma</i>	gyllenmaskros	Sk-Lpl	Lindberg 1910

När man samlar

Att samla maskrosor är nödvändigt om man vill lära sig arterna. Naturen är den bästa läroboken och referensherbariet den viktigaste hjälpen i självstudierna. Inläringen går dubbelt så fort om maskrosorna är välpressade och representativa. Här är några råd på vägen.

Samla maskrosor under deras huvudblomningstid, dvs. i maj–början av juni. Längre norrut kan man samla några veckor längre. Välj väl utvecklade plantor med flera korgar, av vilka minst en skall vara i knopp (figur 3). Samla inte

plantor som växer i skugga eller på alltför näringsrika platser där de ofta uppträder i jätteformat. Undvik också maskrosor på starkt trampade ytor. Dessa är i regel mycket svåra att artbestämna. I betesmarker och i gräsmattor saknar bladen ofta den övre delen – dessa plantor är i det närmaste värdelösa! När maskrosor växer väldigt tätt kan konkurrensen skapa svältsymptom i form av svagt utvecklade bladkaraktärer. Därför är det ofta bättre att ta exemplar som står litet mera fritt.

Skär med en kniv av plantan strax under bladrossetten. Klyv rotstumpen med tumspetsarna så att bladen brer ut sig som en solfjäder. Lägg ut plantan på ett tidningsark i växtpressen och ta bort blad och andra växtdelar som är fula eller missvisande. Släta ut så många strukturer som möjligt. Om du väntar med att lägga växten i press och det samtidigt är varmt ute, kommer växten att vissna och det blir då mycket svårt att få ett vackert pressat exemplar. Om du inte har pressen med dig kan du stoppa växten i en plastpåse, och om möjligt förvara den kallt (kylväskka!). Om du inte hinner lägga växten i press vid hemkomsten kan den ligga i skuggan utomhus eller vid längre tids förvaring hellre i kylskåp. Om den ligger där för länge brukar stjälkarna växa vidare, bli krokiga och ej så representativa. Det absolut bästa är naturligtvis att lägga växten i press så fort som möjligt efter insamlingen.

Innan maskrosen hamnar i pressen måste man göra en del noteringar. Vissa viktiga karaktärer går förlorade under torkningen, varför det är viktigt att beskriva dem i färskt tillstånd. Ge kollekten först och främst ett samlingsnummer. Detta utgör växtens identifikation. Notera där efter följande:

- Korgens färg, form och täthet
- Märkenas färg. Dessa mörknar i regel vid torkning
- Färgen på innerblommornas tänder. De är normalt gula, men kan vara orange, röda eller svarta
- De yttre holkfjällens färg och riktning. Riktningen skall bedömas i knoppstadiet, alltså inte hos blommande eller överblommade korgar
- Holakens färg och daggighet
- Bladens färg och struktur (krusig, vågig, plan etc.) samt eventuella bladfläckar
- Färgen på bladskaftet hos de yttre och inre bladen. Glöm inte att det är färgen på undersidan som räknas!

Blommorna har i regel pollen. Observera att pollen kan ha sköljts bort från märkena efter ett ihållande regn och korgen ser då ut att sakna

pollen. I andra fall kan pollenförekomsten vara så svag att pollenkornen bara syns nere i ståndarrören. Med hjälp av stereolupp med belysning underifrån kan ståndarrören genomlysas och eventuellt pollen avslöjas. Hos apollina arter kan pollen från andra blommor ha tillförts. Ofta är det då oregelbundet fördelat och sitter inte distinkt på märkesflikarna.

Ibland vill man ha frukterna med i kollekten. Dessa kan drivas fram från nyligen avblommade korgar med skaften ställda i ett glas vatten. Märk fruktställningen med kollektens nummer och vänta några dagar. När frukterna är mogna läggs de in i pressen tillsammans med kollekten. Välj de frukter som sitter centralt på blomfästet eftersom de är mer arctypiska än de som sitter i diskens kant. Lindberg (1935) har publicerat en rikt illustrerad artikel om frukterna hos Finlands maskrosor. Eftersom flertalet arter är vanliga även i Sverige är detta arbete av stort intresse även för oss.

Gråpapper måste bytas varje dag, i början två gånger om dagen. Det går också bra att istället för gråpapper, som är dyrt och ofta svåra att få tag i, använda gamla dagstidningar. Man måste då byta oftare, i början kanske tre gånger per dag. Om man slarvar i det avseendet blir kollektorna missfärgade. Det brukar ta 4–8 dagar innan växten är torr, vilket är ovanligt lång tid. Detta beror på att mjölksaften inte kan sugas upp av gråpappret utan måste torka in i växten. Om man samlar flera exemplar av (vad man tror) samma art, ökar möjligheterna till rätt bestämning. Arctypiska blad finns inte hos alla plantor. Sannolikheten att hitta goda artkaraktärer ökar på så sätt i ett större material.

Maskrosherbariet måste skötas. Se till att förvara samlingen torrt och luftigt. Lägg arken, som bör vara i standardformat (450 × 283 mm), i mindre packar instuckna i skyddande, bruna omslag. Tyvärr angrips de torra växterna lätt av skadedjur. Samlingarna bör gås igenom då och då. När angrepp upptäcks bör man göra sig kvitt skadegörarna genom att ta den bunt som arket ligger i och lägga den ungefär en vecka i fryskboxen.

Beskrivning av sex vanliga ogräsmaskrosor

Taraxacum alatum Lindb. fil.

VINGMASKROS

Vingmaskrosen är i sina typiska former mycket lätt att känna igen (figur 4). Lägg märke till bladen med sina långa, brett vingade och alldeles gröna skaft! Ändfliken är spadformad och i spetsen ofta försedd med en liten udd. De yttre bladen har korta och grova, klolika sidoflikar, av vilka de övre har en hög, välvd rygg. Vissa exemplar kan också ha delade (kluvna) sidoflikar. De yttre holkfjällen är rakt utstående, inte sällan med något uppåtböjda, rosafärgade spetsar. Korgarna är medelstora med täml. ljusst gröna–gulgröna märken. Arten växer på kväverika platser och är mycket vanlig i större delen av landet.

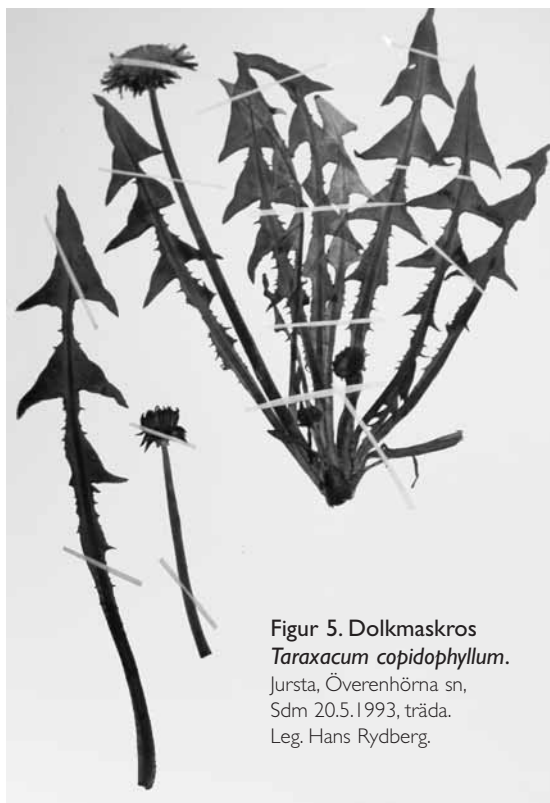

Figur 4. Vingmaskros
Taraxacum alatum.
Eks gård, Frustuna-Kattnäs sn,
Sdm 18.5.1986, gräsmatta.
Leg. Hans Rydberg.

Taraxacum copidophyllum Dahlst.

DOLKMASKROS

Om man ser en maskros med blad som har en avlångt triangulär ändflik, som kan uppta 1/3–1/4 av bladets hela längd, kan det vara dolkmaskros (figur 5). Sidoflikarna är få och bildar bara 1–3 par. Holkarna är i regel korta, runda och mörka, inte så sällan blådagliga. De yttre holkfjällen är vågrätt utstående, stora och kraftiga, ofta dagganlupna och har en tydlig och påfallande bred vit hinnkant. Bladen har också starkt rödvioletta skaft och en i regel långt upp rödaktig mittnerv. Dolkmaskrosen är tämligen allmän, åtminstone i vissa trakter. Den växer ibland i naturbetesmarker, men oftare nog på ruderatmarker.

Figur 5. Dolkmaskros
Taraxacum copidophyllum.
Jursta, Överenhörna sn,
Sdm 20.5.1993, träda.
Leg. Hans Rydberg.

***Taraxacum fasciatum* Dahlst.**

TJÄRMASKROS

Tjärmaskrosen är i sina typiska former lätt att känna igen (figur 6). Den är dessutom en av våra allra vanligaste arter och finns i hela landet på de flesta lokaler. Först och främst lägger man märke till att plantan är ganska kraftig och hos de i regel mörkgröna bladen är interlobierna brunaktiga till nästan svarta. Färgen löper ofta som ett band tvärs över interlobiet. Interlobierna är krusiga och har syl-
liknande tänder.

Bladskafet är ofta kraftigt hårigt (särskilt på yngre blad) och rödaktigt. Den röda färgen finns bara längst ned och löper sällan upp längs bladnerven.

Bladen hos tjärmaskrosen har också en mycket karaktäristisk ändflik. Dess ytterkanter har enstaka inskränningar (ser ut som små knivjack) och/eller krusiga inbuktningar. Vid ändflikens bas finns närmast mittnerven två nästan cirkelformade inskränningar, vars kanter viker sig aningen uppåt. De yttre holkfjällen har en mycket speciell, blekt mintgrön nyans, som man lär sig efter litet träning. Typiskt för de yttre holkfjällen är också att de mot spetsen mycket abrupt smalnar av och övergår i en liten kort, trubbig spets.

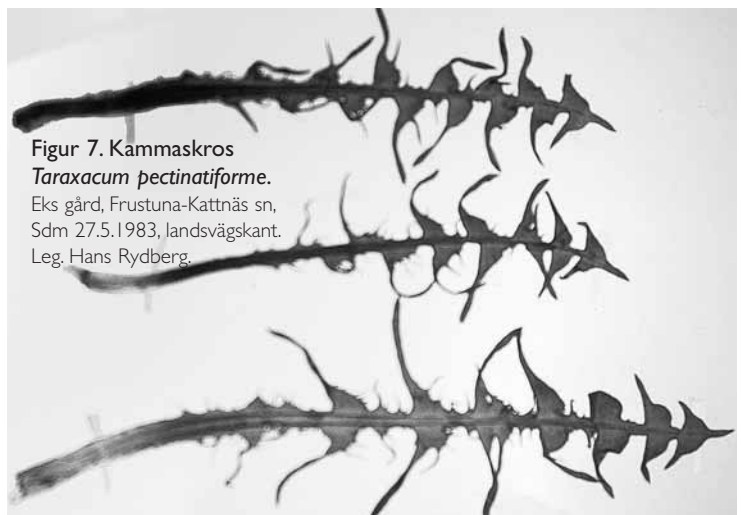
***Taraxacum pectinatiforme* Lindb. fil.**

KAMMASKROS

Kammaskrosen känner man igen på de typiska bladen (figur 7). Deras sidoflikar är talrika och bildar ofta 6–7 par. Den enskilda fliken är närmast mittnerven bred och högrygad men smalnar plötsligt av och blir smalt utdragen. Bladen liknar med litet fantasi därigenom en dubbelsidig kam. I spetsen är bladflikarna karaktäristiskt utvidgade. De nedre sidoflikarna är däremot

Figur 6. Tjärmaskros
Taraxacum fasciatum.
Ljugarn, Andre sn, Gtl 21.5.2001,
kulturmark, Leg. Hans Rydberg.

Figur 7. Kammaskros
Taraxacum pectinatiforme.
Eks gård, Frustuna-Kattnäs sn,
Sdm 27.5.1983, landsvägskant.
Leg. Hans Rydberg.

nästan trådlika. Hos många individer är sidoflikarna på ryggsidan och på interlobierna försedda med långa, mycket smala, nästan trådlika tänder. Bladskafet är från basen och ända upp till mittnervens yttersta spets lysande rödviolett.

De yttre holkfjällen är relativt små, nedböjda och har en bred hinnkant. Märkena i korgen är mörka. Kammaskrosen är mycket vanlig på de flesta håll och avslöjar sig lätt bland mängden av maskrosor på den starkt röda bladnerven och på de mycket karaktäristiska bladflikarna.

***Taraxacum piceatum* Dahlst.**

NARRMASKROS

Narrmaskrosen gäcker oss med sina olika bladtyper, vilket gör att den först är svår att känna igen (figur 8). Typiska blad har emellertid långa och mycket spetsiga sidoflikar. Säkrast är dock att titta på korgen och på holkfjällen. Korgen är rätt gles och dess blommor påfallande mörkt gula. Under den daggiga holken sitter de yttre holkfjällen mycket karaktäristiskt i spiral, så att de ser ut att sitta på olika höjd. Deras färg är brunviolett, inte grön som hos flertalet andra maskrosor. Även bladskafet är mycket karaktäristiskt. Närmast roten, åtminstone på de yttre bladen, är skafet vitt-blekgrönt men längre upp blir det brunt-rödbrunt och denna färg behåller mittnerven nästan fram till bladspetsen, där den på nytt har grön färg. Denna färgfördelning av mittnerven är mycket ovanlig bland ogräsmaskrosorna och ett bra kännetecken på att man har funnit denna i många trakter synnerligen vanliga art!

Figur 8. Narrmaskros *Taraxacum piceatum*.

Flemingsberg, Huddinge sn, Sdm
9.5.1987, grässlänt. Leg. Hans Rydberg.

***Taraxacum tenebricans* (Dahlst.) Raunk.**

HJULMASKROS

När man väl lärt sig känna igen de för arten mycket typiska holkfjällen, ser man snart hjulmaskrosen överallt (figur 9)! De yttre holkfjällen är nämligen ovanligt korta för att vara en *Ruderalia*. De sitter i ett plan, vågrätt ut från holken och tittar man rakt uppifrån ser holkfjällkranen ut som ett litet kugghjul. Ofta är holkfjällen rent gröna-blekgröna men de kan ibland ha en rosa anstrykning. Bladen är i regel mörkt gröna, ofta krusiga, till formen varierande. Ändfliken är liten-medelstor med en ibland förlängd tunglik spets. Sidoflikarna är i regel rakt utstående eller bara svagt nedåttekande. Bladskafet är rent gröna, mycket smala och ovingade. Hjulmaskrosen räknas traditionellt till ogräsmaskrosorna, men det är inte klart vilken sektion arten egentligen tillhör.

Figur 9. Hjulmaskros *Taraxacum tenebricans*.
Eks gård, Frustuna-Kattnäs sn, Sdm 6.6.1987, kulturmark.
Leg. Hans Rydberg.

Citerad litteratur

- Ahlner, S. 1932. Gävletrakten's *Taraxacum*flora. – Ark. f. Bot. 24A(9): 1–17.
- Borgvall, T. 1959. The *Taraxacum* flora of Bohuslän. – Acta Horti Gotob. XXIII: 1–40.
- Borgvall, T. & Haglund, G.E. 1957. The *Taraxacum* flora of the Gothenburg region. – Acta Horti Gotob. XXI: 1–42.
- Brenner, M. 1907. *Taraxaca nova vel districtius definita*. – Feddes Repert. 4: 354–357.
- Dahlstedt, H. 1905. Om skandinaviska *Taraxacum*-former. – Bot. Notiser 1905: 145–172.
- Dahlstedt, H. 1906. Einige wildwachsende *Taraxaca* aus dem Botanischen Garten zu Upsala. – In Bot. Studier Kjellman. Uppsala, sid. 164–183.
- Dahlstedt, H. 1910. Östsvenska *Taraxaca*. – Ark. f. Bot. 9(10): 1–74.
- Dahlstedt, H. 1911a. Nya östsvenska *Taraxaca*. – Ark. f. Bot. 10(6): 1–36.
- Dahlstedt, H. 1911b. Västsvenska *Taraxaca*. – Ark. f. Bot. 10(11): 1–74.
- Dahlstedt, H. 1912. Nordsvenska *Taraxaca*. – Ark. f. Bot. 12(2): 1–122.
- Dahlstedt, H. 1925. Om Ölands *Taraxacum*-flora. – Ark. f. Bot. 19(18): 1–19.
- Dahlstedt, H. 1934. De svenska arterna av släktet *Taraxacum*. IX *Boreigena* X. *Septentrionalia*. – Manuskript, 382 sidor.
- Dudman, A.A. & Richards, A.J. 1997. Dandelions of Great Britain and Ireland. – BSBI Handbook No 9, London.
- Gustafsson, Å. 1937. Över förekomsten av en sexuell population inom *Taraxacum vulgare*-gruppen. – Bot. Notiser 1937: 333–335.
- Gärdenfors, U. (red.) 2000. Rödlistade arter i Sverige 2000. – ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Haglund, G. E. 1934. Några nya eller i Sverige nyfunna *Taraxacum*-arter. – Bot. Notiser 1934: 1–42.
- Haglund, G. E. 1935. *Taraxaca* från södra och mellersta Sverige. – Bot. Notiser 1935: 96–130.
- Haglund, G. E. 1936. Några *Taraxaca* huvudsakligen från västra Sverige. – Medd. Göteb. Bot. Trädg. XI: 19–41.
- Haglund, G. E. 1943. Några nya *Taraxaca* från Skåne och Danmark. – Bot. Notiser 1943: 233–242.
- Haglund, G. E. 1946. Zur *Taraxacum*-Flora der Insel Öland. – Bot. Notiser 1946: 335–363.
- Haglund, G.E. 1952. *Taraxacum*. – Ur: Hård av Segerstad, F. (red.), Den värmländska kärlväxtfloras geografi. Göteborg, sid. 362–375.
- Hansen, K. 1981. Dansk Feltflora. – Gyldendal.

- Hofsten, C. G. von 1961. Bara en maskros. – Sveriges Natur 1961: 121–126.
- Holmgren, B. 1942. Blekinges flora. – Karlshamn.
- Hultén, E. 1958–60. Vår svenska flora i färg. – Stockholm.
- Kirschner, J. & Štěpánek, J. 1987. Again on the sections in *Taraxacum* (Cichoriaceae). – Taxon 36: 608–618.
- Lange, T. 1911. Bidrag till kännedomen om Gotlands *Taraxacum*-flora. – Bot. Notiser 1911: 275–292.
- Lange, T. 1938. Jämtlands kärnväxtflora. – Acta Bot. Fenn. 21: 1–204.
- Lindberg, H. 1908a. *Taraxacum*-former från södra och mellersta Finland. – Acta Soc. F. Fl. Fenn. 29(9): 1–48.
- Lindberg, H. 1908b. Bidrag till kännedomen af *Taraxacum*-formerna i Finland. – Medd. Soc. F. Fl. Fenn. 35.
- Lindberg, H. 1909. Nytt bidrag till kännedomen af *Taraxacum*-formerna i södra och mellersta Finland. – Medd. Soc. F. Fl. Fenn. 35: 13–31.
- Lindberg, H. 1910. Finska *Taraxacum*-former. – Medd. Soc. F. Fl. Fenn. 36: 5–6.
- Lindberg, H. 1935. Die Früchte der *Taraxacum*-Arten Finnlands. – Acta Bot. Fenn. 17: 1–22.
- Lundevall, C.-F. 1970. Något om Nordens maskrosor. – Fauna och Flora 1970(5): 186–196.
- Lundevall, C.-F. & Øllgaard, H. 1999. The genus *Taraxacum* in the Nordic and Baltic countries: Types of all specific, subspecific and varietal taxa, including type locations and sectional belonging. – Preslia 71: 43–171.
- Marklund, G. 1926. Nya *Taraxaca*. – Acta Soc. F. Fl. Fenn. 55(5): 1–25.
- Marklund, G. 1938. Die *Taraxacum*-Flora Estlands. – Acta Bot. Fenn. 23: 1–150.
- Marklund, G. 1940. Die *Taraxacum*-Flora Nylands. – Acta Bot. Fenn. 26: 1–187.
- Murbeck, S. 1904. Parthenogenesis bei der Gattung *Taraxacum* und *Hieracium*. – Bot. Notiser 6: 285–296.
- Ostenfeld, C. 1899. Om könnet hos vore *Taraxacum*-arter. – Bot. Tidskr. 22. n.s.
- Palmgren, A. 1910. Bidrag till kännedomen om Ålands vegetation och flora. II. *Taraxacum*-former. – Acta Soc. F. Fl. Fenn. 34(1): 1–53.
- Raunkjær, C. 1903. Kimdanelse uden befrugtning hos Maelkebøtter. – Bot. Tidskr. 25: 110–140.
- Richards, J. 1985. Sectional nomenclature in *Taraxacum* (Asteraceae). – Taxon 34: 633–644.
- Rydberg, H. 1999. Maskrosor med svenska namn. – Svensk Bot. Tidskr. 93: 123–128.
- Rydberg, H. & Wanntorp, H.-E. 2001. Sörmlands flora. – Botaniska Sällskapet, Västervik.
- Saarsoo, B. 1946. Om Ombergs *Taraxacum*-flora. – Svensk Bot. Tidskr. 40: 362–370.
- Saarsoo, B. & Haglund, G. E. 1963. Ölands *Taraxacum*-flora. – Arkiv Bot. (2 ser.) 4: 515–560.
- Sørensen, T. 1958. Sexual chromosome-aberrants in triploid apomictic *Taraxaca*. – Bot. Tidskr. 54: 1–22.
- Øllgaard, H. 1983. *Hamata*, a new section of *Taraxacum* (Asteraceae). – Plant Syst. Evol. 141: 199–217.

ABSTRACT

Rydberg, H. 2002. Ogräsmaskrosor – en väg in i myllret. [Dandelions of sect. *Ruderalia* – an introduction.] – Svensk Bot. Tidskr. 96: 106–122. Uppsala 2002. ISSN 0039-646X.

An introduction is given to *Taraxacum* sect. *Ruderalia*. Through apogamy, many species have been formed, each species constituting a genotype. In the Nordic and Baltic countries alone, 563 species have been described. The problems with studying this group are identified. The literature of *Ruderalia* is divided among many scientific works, which are often difficult to find. Most species are morphologically very diverse, mainly depending on environmental conditions but also as a result of age-related and seasonal variation. Guidelines how to study and learn this section are proposed and six widespread and easy-to-learn species are presented.

Hans Rydberg är fil. kand. med inriktning mot ekologisk botanik. Han har efter avslutade studier ägnat sitt liv åt botaniken, särskilt naturvård, floristik, växtgeografi och ekologi. Huvudsakliga intresseområden är maskrosor, daggkåpor och svampar. Hans är initiativtagare och en av de två huvudförfattarna till den nyligen utgivna Sörmlands flora. Till vardags arbetar han med biologisk mångfald på länsstyrelsen i Södermanlands län.

Adress: Eks gård, 646 91 Gnesta
E-post: hanry@d.lst.se